

Planbureau voor de Leefomgeving

De Streekrekening:

“Geld geven zonder geld over te maken”

**Maatschappelijke ontwikkelingen en initiatieven met mogelijk impact op
(het beleid van) natuur, landschap en landelijk gebied**

Door: Tonnie Tekelenburg

september 2011

Dit document is onderdeel van het signalerende onderzoek ‘Maatschappelijke trends en initiatieven met mogelijk impact op (het beleid van) natuur, landschap en landelijk gebied’, uitgevoerd door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Doel van het onderzoek is nieuwe ontwikkelingen in de maatschappij te signaleren die tot nog toe buiten het blikveld van het Planbureau zijn gebleven, maar mogelijk op termijn impact uitoefenen op (het beleid van) natuur, landschap en landelijk gebied. Daarbij is gefocust op maatschappelijke initiatieven, genomen door burgers, bedrijven, lokale overheden of lokale maatschappelijke organisaties in de eigen regio. Deze initiatieven geven inzicht in mogelijke alternatieve verdienmodellen voor natuur en landschap en nieuwe vormen van organisatie van het betreffende beleid in Nederland. Omdat het om nog relatief kleine en nieuwe initiatieven gaat, is nog niet te zeggen in hoeverre deze modellen het oude natuur- en landschapsbeleid kunnen vervangen. Dit document omvat de uitwerking van één van de eerste vier organisatie- en verdienmodellen die zomer 2011 zijn opgepakt ten behoeve van het PBL-rapport Natuurverkenning 2011. Het signalerende onderzoek gaat daarna verder ten behoeve van de volgende twee PBL publicaties, de Leefomgevingbalans 2012 en de Groenblauwe Verkenning 2012.

Het thema *Maatschappelijke trends en initiatieven* is verkend met een mix van onderzoeksmethoden. Het onderwerp streekrekening werd signaleerd in rapporten over nieuwe vormen van financiering van het landschap. Het thema werd verder uitgewerkt in een interviewronde. Drijvende krachten werden door middel van een literatuurstudie samengevat. In samenwerking met de Stichting Landschapsbeheer Gelderland werd een enquête uitgezet onder provinciale landschapbeheer organisaties voor de inventarisatie van lopende initiatieven tot oprichting van streekfondsen en gekoppelde streekrekeningen. De

website van de streekrekening het Groene Woud was de basis voor de analyse van een voorbeeld streekrekening.

De trend streekrekening

De streekrekening is de gezamenlijke spaarinleg van bedrijven en instellingen bij één of meer Rabobank vestigingen. Een bonusrente op de inleg draagt bij aan een streekfonds.

De streekrekening is een spaarrekening voor bedrijven en instellingen bij de Rabobank. Naast de marktconforme rente voor de spaarder, die vergelijkbaar is met een “gewone spaarrekening”, biedt de bank bij de ‘StreekRekening’ ook een bonusrente. Deze bonusrente komt direct ten goede aan een specifiek streekfonds.

Een streekfonds is een particulier (maatschappelijk, niet overheidsgestuurd) regionaal fonds waaruit beheer, herstel en ontwikkeling van natuur, landschap of cultuur(historische) maatregelen worden betaald. Spaarders die bijdragen aan een streekfonds via een streekrekening kunnen naast de bonusrente ook complementaire giften of een deel van de ontvangen rente schenken. Naast de streekrekening zijn ook additionele vormen van financiering mogelijk door bedrijven en particulieren. Daarbij kan gedacht worden aan groenverevening bij economische ontwikkeling, groenblauwe diensten, grondbanken, “club van 100”, een streekloterij (het Groene Woud), landschapsveiling (Ooijpolder), uitzichtgarantie (Binnenveld), netlandschap (Amstelland) of de adoptie van kip, grutto, hoogstamfruitboom of akkerrand (Wing 2009a/b, Kort et al. 2008). Karakteristiek is dat via deze streekrekeningen en andere investerings- en sponsorconstructies meer spelers een bijdrage kunnen leveren aan een streekfonds, variërend van overheden tot burgers en bedrijven.

De streekrekening is vier jaar geleden als concept ontworpen door de ASN bank. De Rabobank heeft het overgenomen voor grootschalige toepassing en landelijke uitrol. Dit is mede ingegeven door de coöperatieve structuur en de lokale betrokkenheid van Rabobank vestigingen.

Omdat de streekrekening bijdraagt aan een specifiek fonds in de streek wordt het draagvlak voor een streekeigen landschap vergroot. De streekrekening is een laagdrempelige instap tot ondersteuning van het landschap. Zijn bedrijven eenmaal bij een streekrekening betrokken, dan kunnen ze ook stijgen op de sponsorldadder en specifieke projecten gaan sponsoren (Overbeek en De Graaff 2010;).

Streekrekeningen ondersteunen streekfondsen waarin het belangrijk wordt gevonden dat er breed draagvlak is voor instandhouding van een streekeigen identiteit en wordt gestreefd naar private geldstromen additioneel naast publieke geldstromen. Het doel van een streekfonds is het verbeteren van de gebiedskwaliteit en de “groene stoffering” (natuur en landschap).

Ontwikkelingen rond de trend streekrekening

In 2008 concludeerde het Planbureau voor de Leefomgeving dat er in de beleidsopties weinig aandacht bestond voor financiering uit de markt. PBL beoordeelde de bijdrage van de markt in landschapsonderhoud als een vorm van financiering met weinig perspectief (PBL 2008), want de benodigde budgetten die nodig zijn voor het beheer, herstel en ontwikkeling van het landschap zijn te hoog. Mogelijke fiscale faciliteiten (voordeel lage administratieve lasten en lage uitvoeringskosten) zoals landschapsvergoedingen bijvoorbeeld vrij te stellen van inkomstenbelasting of door een investeringsaftrek in te voeren, werden toen niet verder uitgewerkt.

Deelnemers aan de Kennisdag Financiering Landschap (17 juni 2010) zijn positief gestemd over alternatieve vormen van financiering van het landschap. Het Landschapsmanifest (2010) werkt de financiering van het landschap verder uit en voorziet een rol voor streekrekeningen. Inkomenssteun voor agrariërs uit het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) wordt afgebouwd en er liggen kansen voor een beloning voor het uitvoeren van maatschappelijke diensten door de landbouwsector (www.de12landschappen.nl).

Landschap is zo'n dienst. "Wij zoeken naar een nieuw verdienmodel voor het landschap en er zijn mogelijkheden genoeg" (Kennisdag Financiering Landschap). Dat komt wel linksom of rechtsom, maar nu rechtstreeks, op het bordje van de burger. Niet door middel van het betalen voor entreekaartjes, maar via slimme spaarconstructies bijvoorbeeld. Eén van de initiatieven met potentieel is de Rabo StreekRekening. Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) zet in op de vorming van streekfondsen o.a. Het Veluwe Streekfonds (pers. comm. Arjan Vriend) met daaraan gekoppelde streekrekeningen. Van de streekrekening wordt niet verwacht dat zij het totale herstel en beheer van landschap kan financieren. Uiteindelijk zal er in de toekomst economisch in het landschap moeten worden geïnvesteerd en moet eraan kunnen worden verdiend met gelijktijdig behoud en ontwikkeling van het landschap (KPMG 2010).

Achterliggende krachten

De streekrekening wordt gevoed door twee trends in het bedrijfsleven: a) Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) waarbij de maatschappelijke bijdrage voor zichzelf moet spreken, en b) het creëren van markten die duurzaam gedrag belonen (zie figuur 1). Volgens Peter Blom (directievoorzitter Triodos bank) moet de samenleving – bedrijven en burgers – duurzaamheid in eigen hand nemen. Het gaat volgens hem niet om de vraag "duurzaam of niet duurzaam", maar om de keuze tussen duurzaam of niet meer voortbestaan als bedrijf. Duurzaam ondernemen groeit sneller dan de totale economie.

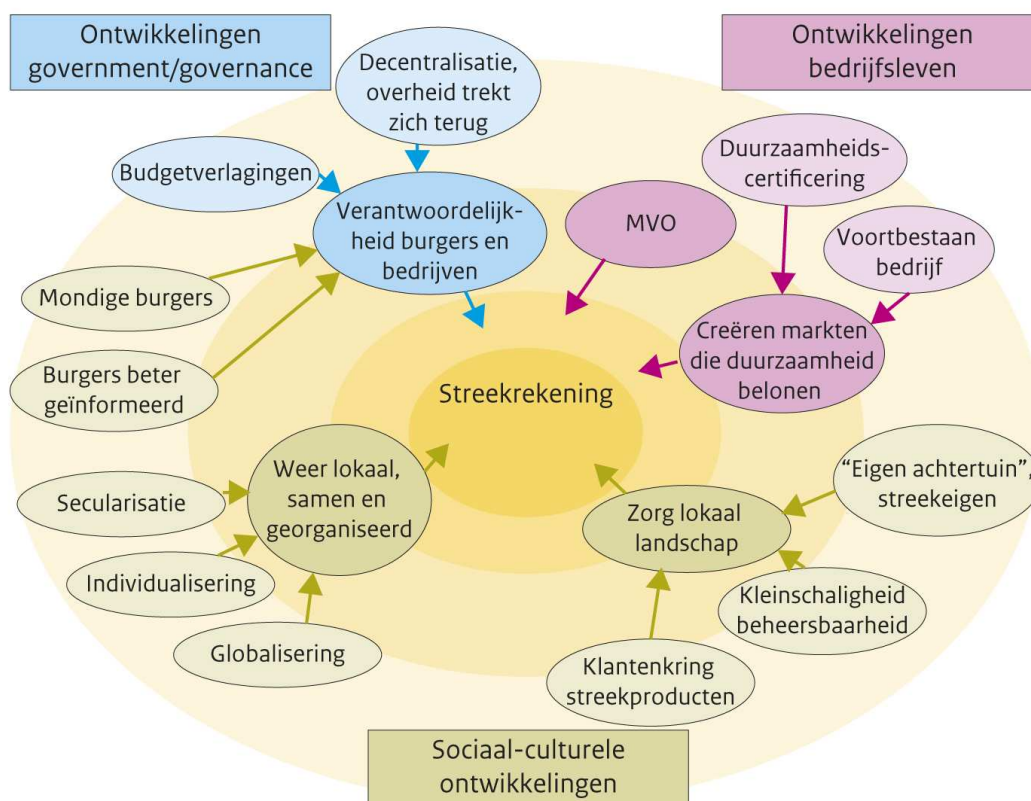
De streekrekening is een trend binnen de variant lokale maatschappelijke initiatieven die meelift op positieve bijeffecten van algemene sociaal-maatschappelijke trends: globalisering, individualisering en ontkerkelijking. Deze ontwikkelingen worden veelal als negatief bestempeld voor groepsvorming en -actie. Individualisering staat op zich haaks op ontwikkelingen van zelforganisatie. Maar de zorg voor een streekeigen omgeving leidt tot meer samenwerking. Dit in tegenstelling tot de verwachting vanuit de drie onderliggende trends. Ook verandert de houding van burgers en het bedrijfsleven zelf. Er zijn steeds meer lokale initiatieven om een streekeigen landschap te behouden en creatieve oplossingen te zoeken voor draagvlak en financiering. De streekrekening maakt de zorg voor het landschap in de directe omgeving hanteerbaar, uitdraagbaar en zichtbaar (pers. comm. Anton Vlaanderen).

De streekrekening past in een veranderende rol van de nationale overheid. Dat betekent niet dat er geen rol is voor de overheid, maar dat er meer ruimte is voor andere partijen. Deze bestuurlijke transitie van government naar governance wordt ook door het PBL geconstateerd (Hajer, 2011). Het betreft een ontwikkeling die verloopt over twee sporen: 1) het verticale spoor, waarbij taken en verantwoordelijken worden overgeheveld van de nationale overheid naar lagere overheden en ook in de omgekeerde richting naar transnationale overheden zoals de Europese Unie, en 2) het horizontale spoor, van publieke naar private actoren zoals burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Bas Arts (professor van de leerstoelgroep Bos- en Natuurbeleid, Wageningen Universiteit) ziet dat er veel gerapporteerd is over de shift van government naar governance, maar dat de praktijk weerbarstig is. De overheid is machtig en dat heeft een dempend effect. Er bestaan ook aanwijzingen, dat er juist weer minder wordt gedecentraliseerd: re-nationalisering.

Breeman, Goverde en Termeer (2009) concluderen dat er geen sprake is van een shift. Er zijn alleen diverse sturingsstijlen geïdentificeerd en hun gebruik is inderdaad toegenomen, maar er zijn deels ook tegenbewegingen (van governance naar government). Alle stijlen worden gebruikt en hebben hun sterke en zwakke kanten.

Achterliggende maatschappelijke trends op de streekrekening

Bron: PBL.

www.pbl.nl

Figuur 1: Achterliggende trends van invloed op de streekrekening.

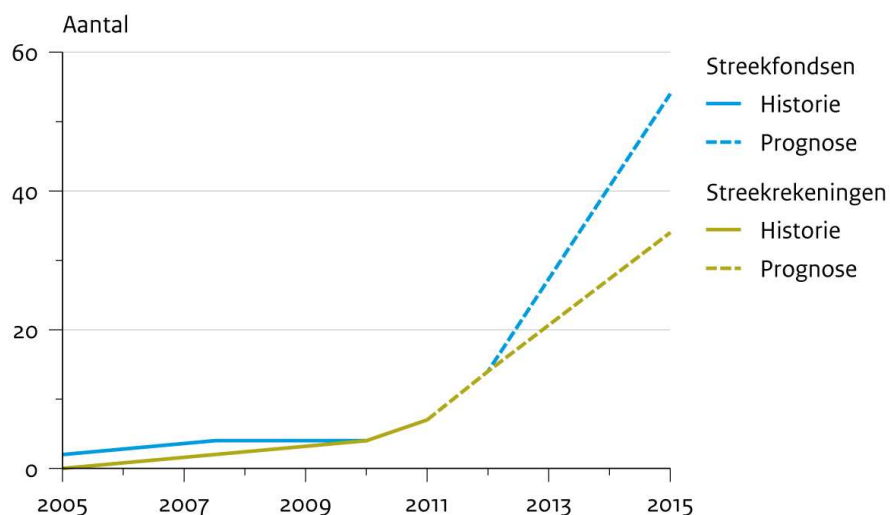
De oude government-benadering werkt niet meer omdat twee veronderstellingen niet langer opgaan: 1) de samenleving is niet kenbaar (en dus maakbaar) en 2) actoren handelen niet rationeel op basis van vaste waarden. De strikte rolverdeling tussen wetenschappers, beleidmakers, politici en burgers bestaat bovendien niet (meer). Iedereen bedrijft politiek, burgers bedrijven wetenschap, NGO's en politici maken beleidsvoorstellen, etc. Onder zulke omstandigheden zou *deliberative governance* mogelijk beter werken omdat het uitwisselen van argumenten centraal staat (Hajer, 2011).

Ontwikkeling en potenties

Het openen van een streekfonds is vaak een hele organisatie (Zie handleiding op website Nationaal Groenfonds). Het initiatief wordt veelal gedragen door vrijwilligers waarbij met name de inzet van enkele trekkers en eventueel een "boegbeeld" belangrijk is. Toch hebben het streekfonds en de aangesloten streekrekening potentie. De streekrekening is allereerst een laagdrempelige manier om het bedrijfsleven financieel te laten bijdragen aan herstel en onderhoud van het landschap (Van Dam et al., 2008), hoewel twijfelachtig is of zij in dezelfde mate gaat bijdragen als particulieren (Overbeek en De Graaff, 2010).

Daarnaast haalt het concept zijn kracht uit het feit dat burgers en bedrijven minder snel bereid lijken in de anonieme natuur elders te investeren, maar wel in de eigen omgeving (Overbeek en Harms, 2011).

Streekfondsen en streekrekeningen

Bron: PBL, Landschapsbeheer Nederland, Nationaal groenfonds.

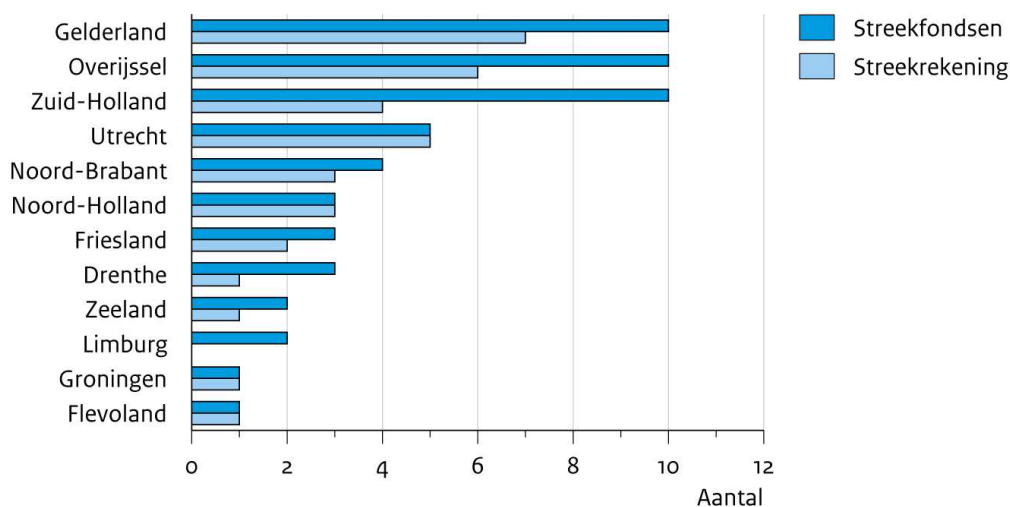
www.pbl.nl

Figuur 2: De historische en sterke doorontwikkeling van streekfondsen en streekrekeningen tot 2015. Bron: Eigen PBL onderzoek op basis van een enquête bij provinciale stichtingen Landschapsbeheer en Nationaal Groenfonds.

Tot 2015 wordt een forse groei van streekfondsen en streekrekeningen verwacht (zie figuur 2). Provinciale landschapbeheerders zien kansen om de vele gebieds- of landschapsfondsen die origineel zijn opgericht voor de betaling van groenblauwe diensten, om te vormen tot streekfondsen met een bredere doelstelling (recreatie en cultuurhistorische elementen) en diverse fondswerving (bij particulieren, bedrijven en overheden). Hiermee ligt de weg open voor de ontwikkeling van streekrekeningen en wordt het potentieel voor streekfondsen sterk vergroot. Overijssel, Gelderland en Zuid-Holland zijn al ver gevorderd in deze doorontwikkeling van landschapsfondsen.

De ontwikkeling van streekfondsen verschilt tussen provincies (figuur 3). Het potentieel hangt af van het aantal lokale initiatieven en dus van de organisatie capaciteit ter plaatse. Ook is de doorontwikkeling van landschapsfondsen in streekfondsen een belangrijke impuls. Een sterke ontwikkeling heeft tevens te maken met actief beleid op fondsenwerving en minder (zicht op) steun van overheden in de nabije toekomst.

Streekfondsen en streekrekeningen per provincie, 2015

Bron: PBL, Landschapsbeheer Nederland, Nationaal groenfonds.

www.pbl.nl

Figuur 3: Het verwachte aantal streekfondsen en streekrekeningen verschilt sterk per provincie (inschatting 2015). Bron: Eigen PBL- onderzoek op basis van een enquête bij provinciale stichtingen Landschapsbeheer en Nationaal Groenfonds.

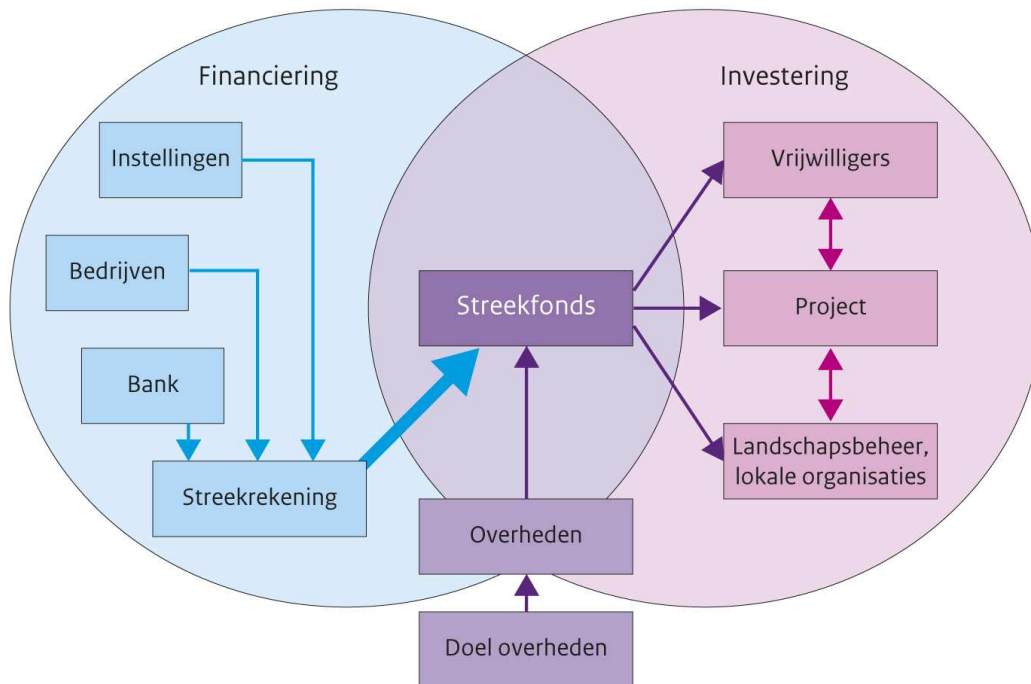
De eerste streekrekeningen zijn met succes gevuld met een inleg tussen de 20 en 40 miljoen euro. Recent geopende streekrekeningen van de Utrechtse Heuvelrug en Flevoland hebben snel een spaarinleg van tussen de 30 en 40 miljoen euro opgehaald. Een voorzichtige projectie op basis van bekende initiatieven (enquête provinciale stichtingen Landschapsbeheer en specialisten) vermenigvuldigd met een gemiddelde opbrengst van 80.000 euro aan rente en giften laat zien dat op nationale schaal een potentieel tot de vier miljoen jaaromzet kan worden gegenereerd ten behoeve van projecten in 2015. Dat is 8% van de jaarlijks geschatte totale landschapsbeheerkosten van €64 miljoen (PBL 2008). Het aantal streekrekeningen ten behoeve van streekfondsen zal dan moeten doorgroeien naar 50 met een gemiddelde spaarinleg van 20 miljoen. Het Landschapsmanifest (2010) gaat uit van een geschatte bijdrage van 15 miljoen euro opbrengst per jaar in 2017-2020.

De streekrekening moet worden gezien als aanjager voor extra fondswerving bij bedrijven, instellingen en burgers aan de ene kant en het creëren van draagvlak onder de bevolking aan de andere kant. De streekrekening is een opstap voor stijging op de “sponsorladder” waardoor de sponsorbijdragen van het bedrijfsleven aan natuur en landschap nog substantieel kunnen stijgen (Overbeek en Harms 2011).

Sociaal netwerk van betrokken actoren

De betrokken actoren bij de streekrekening kunnen opgedeeld worden in twee netwerken die worden verbonden door middel van het streekfonds (zie figuur 4). De streekrekening staat daarmee dus niet in het centrum van aandacht.

Betrokken instanties en actoren bij de streekrekening

Bron: PBL.

www.pbl.nl

Figuur 4: Schematisch overzicht van de actoren betrokken bij de streekrekening.

Het streekfonds bestaat uit leden en bestuurders die het behoud en de ontwikkeling van een streek eigen natuur, landschap en cultuur-historische elementen een warm hart toedragen. Aan de ene kant staat dit streekfonds in verbinding met de streekrekening. De streekrekening vormt gecreëerd door een bankinstelling met als spaarders een netwerk van bedrijven en instellingen, eventueel in de toekomst ook met particulieren. De spaarinleg genereert een bonusrente en schenkingen van spaarders die worden geschonken aan het streekfonds.

Het tweede netwerk bestaat uit partners die financiering voor natuur of landschap ontvangen van het streekfonds en projecten uitvoeren. Het voorbeeld van de oudste streekrekening (zie casus het Groene Woud) laat zien dat het voorkomt dat instellingen die sparen met een streekrekening ook lid kunnen zijn van het streekfonds en in enkele gevallen ook fondsen hebben ontvangen uit het streekfonds voor de uitvoering van specifieke projecten.

Impact op natuur en landschap

Via de streekrekening – streekfonds wordt een sterke lokale inbreng verwacht op de ontwikkeling van natuur en landschap en zal waarschijnlijk een ruimtelijk gespreide impact bereiken als het aantal initiatieven groeit. Landschap is overal en inwoners willen zorg dragen voor hun eigen leefomgeving; een gemeenschappelijke uitgebreide “achtertuin”. Daarbij kan ook een lokale kwaliteitsimpuls voor landschap ontstaan.

Maatregelen in de lokale praktijk van streekfondsen kunnen echter ook een vervlakking van de kwaliteit van natuur en landschap in een groter gebied veroorzaken. Dit risico ontstaat wanneer veelal gelijksoortige, zichtbare en gemakkelijk te verantwoorden projecten waar niemand op tegen kan zijn worden gefinancierd waarbij weinig oog is voor de specifiek

lokale context en de meerwaarde voor biodiversiteit niet mee wordt genomen. Het gevaar bestaat dan dat de diversiteit van landschappen en natuur en het aantal plant- en diersoorten op een grotere (nationale) schaal niet verder toenemen.

De bijdrage van de streekrekening is relatief klein in verhouding met andere inkomsten van het streekfonds voor investeringen in natuur, landschap en recreatie die door de overheden worden gefinancierd (het Groene Woud; zie tekstbox). Als uit de opbrengsten van de streekrekening vooral projecten worden gefinancierd op thema's als communicatie, educatie en herstel van "rode" cultuurhistorische elementen zoals veldpoorten en kapellen, is de directe bijdrage van de streekrekening aan beheer, herstel en ontwikkeling van natuur en "groene" landschapselementen klein.

Casus Het Groene Woud

(bron: GMJP 2009; Nieuwsbrieven Streekrekening van het Groene Woud)

Tussen de steden Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg (samen Brabantstad) ligt het Groene Hart van Midden-Brabant: Nationaal Landschap Het Groene Woud. Het is een groen gebied van 35.000 hectare natuur en cultuurhistorisch waardevol landschap waar genieten en beleving voor de stedeling centraal staan.

Het Groene Woud is verbonden aan de oudste streekrekening van Nederland met een budget van 275.000 euro per jaar. Een grote bijdrage komt van een streekrekening met totale inleg van ruim 40 miljoen. De overige particulieren en bedrijven doneren enkele tienduizenden euro's. Het Groene Woud lobbyt nu actief om ook grote bedrijven naar de streekrekening te krijgen zoals Philips en Campina. Dan zou het bedrag van 40 miljoen snel kunnen stijgen, en helemaal als particulieren ook kunnen deelnemen.

Oorsprong

In 2009 is het gebiedsmeerjarenprogramma 2009-2013 van het Groene Woud en De Meierij vastgesteld. De Reconstructiecommissie Meierij, het Bestuurlijk Platform het Groene Woud en het Innovatieplatform Duurzame Meierij zijn samen opgegaan in de Streekraad het Groene Woud en De Meierij. In het werkgebied wordt prioriteit gegeven aan:

- De thema's natte natuur, landbouwontwikkelingsgebieden, deltaplan landschap, branding/coöperatie, verbrede landbouw en nieuwe economische dragers, informatiecentra, grondverwerving, en de stad-land relatie;
- De integrale gebiedsaanpak voor de diverse (acht) (stroom)gebieden.

De streekraad beoogt enkele goed leesbare landschappen met centraal daarin de specifieke streekeigen natuurkernen van die gebieden. Daarbuiten is plaats voor andere deellandschappen met een sterk ontwikkelde identiteit en typische combinaties van waardevolle natuur, landschap, cultuurhistorische en agrarische bedrijvigheid. Multifunctionaliteit van het gebied, de relatie (Brabant)stad- land, een stimulerend ondernemersklimaat en vitale economische dragers verdienen aandacht.

Doelen en behaalde resultaten

In het oog springende resultaten op het gebied van natuur- en biodiversiteitdoelen van de streekraad zijn tussen 2005-2008:

- 53 ha voor verwerving en 241 ha voor inrichting EHS (van de beoogde 1875 ha in periode 2005-2016);
- 1186 ha verdrogingbestrijding natte Natuurparels (doel was 4144 ha);
- 2 verplaatsingen van recreatievoorzieningen uit kwetsbare EHS en 95 beëindigingen intensieve veehouderij in de extensiveringgebieden natuur;

- 17 ha ingerichte droge Ecologische Verbindingszone (EVZ) van de beoogde 124;
- 106 ha uitvoering soortenbescherming en habitatplannen van de 3474 ha.

Wat betreft landschap en cultuurhistorie is het volgende gerealiseerd:

- 222 ha versterking en herstel landschap en cultuurhistorie (van doel 6000 ha);
- 214.500 m² gesloopte stallen (van beoogde 40.000 m²).

Voorzichtig kan geconcludeerd worden dat de directe projectresultaten in de eerste periode voor versterking van het landschap een stuk lager liggen dan voor natuur/biodiversiteit. Dit moet genuanceerd worden als het terugdringen van de vervuilende intensieve veehouderij en de sterke afname van oude stallen meegenomen wordt. Hoewel meer aandacht en inspanning is geleverd op het thema natuur en biodiversiteit, is ook hier de uitvoering sterk achtergebleven bij de gestelde doelen. Voor de periode 2009-2013 is het doel voor maatregelen t.b.v. versterking en herstel landschap en cultuurhistorie verdrievoudigd naar 2103 ha. Op het thema natuur zijn de nieuwe doelen voor de tweede periode juist naar beneden bijgesteld. Op het thema toerisme zijn de doelen wel gehaald: 31 routestructuren en 20 initiatieven ten behoeve van de verbetering van het toeristische en recreatieve aanbod in het buitengebied, vooral gericht op samenwerken en samenhang in de activiteiten en routes. In de tweede periode wordt opnieuw ingezet op hetzelfde ambitieniveau.

Veel van de initiatieven worden met overheidsgeld gefinancierd. Het beeld is dat de streekraad vooral erg goed is in het aanwenden van publiek geld voor private activiteiten die daarnaast ook een positieve bijdrage opleveren voor landschap en voor het recreatieve gebruik van het gebied. De streekrekening beoogt, andersom, een bijdrage van het bedrijfsleven voor cultuurhistorisch landschap en natuur.

Rol streekrekening

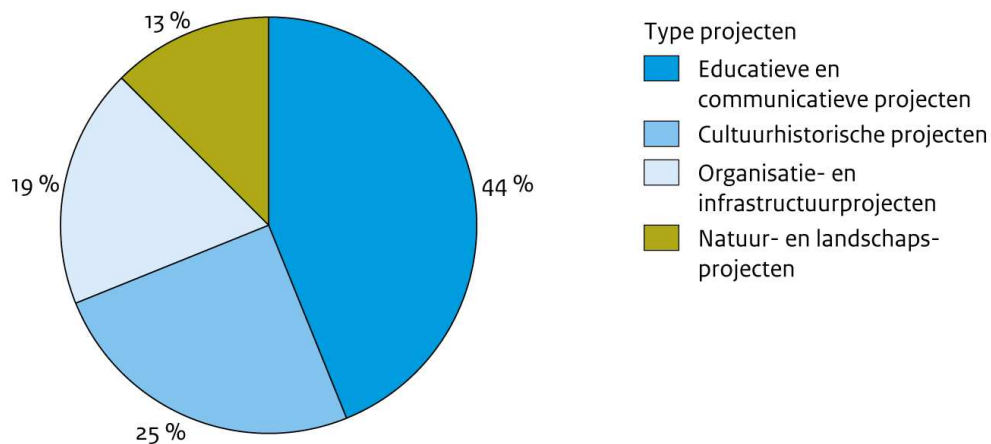
Het aandeel van de streekrekening in de totale uitgevoerde projectportefeuille is niet volledig te specificeren in natuur- en biodiversiteit- versus landschapthema's. Naast de streekrekening als innovatieve vorm van financiering is vanuit het Nationaal Landschap de marktgestuurde uitvoering ter hand genomen: gebiedsgebonden stimulering bedrijfsleven als branding, merkdenken en coöperatie.

De Stichting streekrekening kende 76 rekeninghouders in september 2010 met een totale kapitaalleg van 41,5 miljoen euro met een stijging over 2010 van 4,5 miljoen euro. Spaarders zijn een mix van gemeentes, stichtingen, bedrijven en instellingen. De groep spaarders droeg extra 21.600 euro bij aan het streekfonds in de eerste acht maanden van vorig jaar. Streekrekening Het Groene Woud is in gesprek met de Rabobank om het ook voor particulieren mogelijk te maken te sparen op de streekrekening. Mede dankzij het succes van de streekrekening heeft het toenmalige ministerie van LNV een pilot financiering landschap (Delta Plan landschap) aan het gebied toegewezen.

Specificatie projecten

In de eerste vier jaar werden zo'n 16 projecten medegefinancierd uit de opbrengsten van de streekrekening (zie figuur 5).

Goedgekeurde projecten uit opbrengst streekrekening Het Groene Woud, 2007 – 2010

Bron: Website Stichting Streekrekening Het Groene Woud.

www.pbl.nl

Figuur 5: Overzicht goedgekeurde projecten gefinancierd uit de opbrengsten van Streekrekening Het Groene Woud (2007-2010). Bron: Website Stichting Streekrekening het Groene Woud: nieuwsbrieven.

In de projectportefeuille wordt nadruk gelegd op educatieve/communicatieve projecten en het restaureren van rode cultuurhistorische elementen (kapellen en veldpoorten). Dit zijn gemakkelijk te verantwoorden projecten waar niemand op tegen kan zijn. Er is één project voor de bescherming van een vogelsoort en één project voor versterking van het landschap. De direct meetbare impact op landschap en natuur kan hoger worden als specifieke maatregelen in de fysieke omgeving worden geselecteerd. Vooralsnog worden veel grote natuur en landschapsprojecten gefinancierd uit overheidsbijdragen.

Relatie met kijkrichtingen Natuurverkenning

De streekrekening als laagdrempelige fondsenwervingstrategie voor streekfondsen draagt in de eerste instantie bij aan het behoud, beheer en herstel van streekeigen landschappen. Daarnaast is ook aandacht voor natuur, gezien vanuit de kijkrichtingen beleefbare natuur en functionele natuur. Zie voor beschrijving van de vier beleidsscenario's op de PBL website natuurverkenning 2011: <http://themasites.pbl.nl/natuurverkenning>.

De streekrekening past in en versterkt de kijkrichting *beleefbare natuur* in die zin dat deze het mogelijk maakt dat het waardevolle historische cultuurlandschap bewaard blijft. De laagdrempeligheid van de streekrekening beïnvloedt ook het type projecten dat wordt gefinancierd: gemakkelijk te verantwoorden projecten waar niemand tegen kan zijn. Bedrijven willen geen risico's lopen.

Daarnaast past de streekrekening ook in de kijkrichting van *functionele natuur*. Landschap is uiteindelijk gevormd door het historische gebruik door de mens. Een functionele kijk op een dynamisch landschap geeft ook weer kansen voor ontwikkeling van nieuw landschap. In plaats van kosten te moeten maken om het landschap te behouden en verder te ontwikkelen wordt er tegenwoordig weer vanuit gegaan (zoals dat vroeger ook het geval was) dat het landschap wordt gevormd door het nuttige gebruik van haar elementen. De

streekrekening is echter niet in de eerste plaats bedoeld voor de ontwikkeling van nieuw landschap. Indien de streekrekening doorgroeit van een koude naar een warme samenwerking waarin doelen vanuit het bedrijfsleven worden vertaald in bijdragen aan het landschap, kunnen eigen activiteiten van die bedrijven in het landschap worden ondersteund.

De streekrekening biedt minder ruimte voor andere kijkrichtingen van de Natuurverkenning. De planning en uitvoering van *vitale natuur* ontstijgt vaak de lokale projectfinanciering van de streekrekening. De realisatie speelt zich vaak af buiten het zicht van de lokale initiatieven. Met de hulp van de wat grotere natuur/landschapsorganisaties kan plaatselijk de vitale natuur wel worden versterkt. Ook kunnen lokale natuurparels meegenomen worden in behoud en herstel omdat daarvoor wel lokaal draagvlak bestaat en past in de streekeigen leefomgeving.

Het bedrijfsleven is bereid te sparen voor een streekfonds en heeft het potentieel om zelf te investeren met een positief effect voor landschapversterking terwijl er aan verdiend kan worden ([www.Nationaal Groenfonds.nl](http://www.NationaalGroenfonds.nl)).

Het gescheiden houden van private en publieke financiering

Er zijn vier administratieve “uitdagingen” die om een oplossing vragen.

1. Overheidsfondsen kunnen niet gemengd worden met particuliere fondsenwerving, maar publiek kapitaal zou wel (tijdelijk) op een streekrekening kunnen worden gestald en op die wijze bijdragen aan streekfondsen.
2. Europese subsidies moeten lopen via bedrijven en niet via gezamenlijke fondsen. Het zou inderdaad wel eens zo kunnen zijn dat extra private inkomsten ten koste gaan van subsidies. De EU zal op zich geen moeite hebben met financiering in de vorm van een streekrekening. De pijn ligt in de combinatie/vermenging met Europese subsidiegelden (Leneman et al. 2005). Het GLB gaat agrarische natuurverenigingen een rol geven als gebiedscoördinator. In combinatie met een streekrekening biedt dat miljoenenperspectieven.
3. Geld dat door verschillende partijen bijeen is gebracht in een regionaal streekfonds wordt beheerd door een regionale stichting. De vraag is of het Rijk kan en mag deelnemen aan een dergelijk initiatief, gegeven haar financiële kaders (Leneman et al. 2005).
4. Europese regelgeving tegen concurrentievervalsing gaat ook op voor staatssteun: de staatssteuntoets. De compatibiliteitswet bepaalt onder andere dat publieke gelden niet langdurig mogen worden geparkeerd. “Onverplichte” betalingen die niet tot actie verplichten zijn ook niet toegestaan (Leneman et al. 2005). Dit is een obstakel voor het “stallen” van projectgelden op een streekrekening.

Het Nationaal Groenfonds denkt een rol te kunnen spelen richting publieke partijen bij het labelen en afzonderen van geldstromen (evt. inclusief cofinanciering). Daardoor is het geld gereserveerd voor “groene doelen”, kan de geldstroom evt. gekoppeld worden aan private geldstromen maar wordt door transparante verslaglegging geregeld dat de geldstromen “Brussel Proof” zijn. Niet alle publieke partijen willen/kunnen/mogen geld storten in een privaatrechtelijk orgaan (stichting). Middels een “eigen” rekening die zij aanhouden bij Nationaal Groenfonds kan toch een verantwoorde koppeling tot stand gebracht worden. Op deze wijze kunnen ook tijdelijk overtollige liquiditeiten op de desbetreffende streekrekening worden gestald en een extra bijdrage genereren.

Werk aan de winkel voor burgers, bedrijven en overheden

Tijdens de interviews zijn diverse aanbevelingen gedaan over de rollen en taken van de overheden in relatie tot de ontwikkeling van steekrekening en streekfondsen door burgers en het bedrijfsleven. Hieronder volgt een beknopte bloemlezing.

Het behoud en doorontwikkeling van het landschap wordt ingegeven vanuit aardkunde en de cultuurhistorie, biedt aan planten en dieren een leefgebied en aan mensen een gevoel van thuiskomen en verbondenheid. De beleving van mensen is de centrale factor. Zonder beleving geen kwaliteit, zonder bereikbaarheid en toegankelijkheid geen beleving (SLG, 2011). Landschapskwaliteit is vooral een publiek belang, de overheid is intermediair voor de ondersteuning of toezichthouder op het bereiken van de gestelde doelen.

De rol van de provincie en nationale overheid is naast in te zetten voor landschappen en natuur of biodiversiteit die van nationaal en Europees belang zijn ook het ondersteunen van een generiek landschapsbeheer, omdat overal draagvlak voor en behoefte is aan een streekeigen landschap. Fiscale regelingen voor groensparen en groenbeleggen zouden hersteld en verbeterd kunnen worden (pers. comm. Jac Meter).

Procesbegeleiding en het verhogen van het lerend vermogen bij lokale processen door overheden is belangrijk, om te voorkomen dat het wiel opnieuw moet worden uitgevonden of in bekende valkuilen wordt gestapt. Dubbelwerk kan echter ook heel nuttig zijn omdat het lerend vermogen vrij laag is van de beste praktijk die elders is opgedaan. Mensen moeten het zelf met elkaar ondervinden en ervaren; daar kunnen ze natuurlijk wel bij geïnspireerd worden – op het juiste spoor gezet. De focus verschuift van een benadering waarin overheden zich afvragen hoe bij burgers draagvlak gecreëerd kan worden voor eigen beleid, naar het omgekeerde vraagstuk hoe overheden kunnen worden betrokken bij de realisatie van wensen van coalities van niet-overheden. (Buizer M. 2008; Hajer 2011)

Literatuur

Arnouts R. 2010. *Regional nature governance in the Netherlands*. WUR PhD thesis, WUR, The Netherlands

Breeman, G.E., Goverde, H.J.M. en Termeer, C.J.A.M., 2009. *Governance in de groen-blauwe ruimte. Handelingsperspectieven voor landbouw, landschap en water*. Van Gorcum, Assen

Buizer M. 2008. *Worlds apart*. PhD Thesis WUR, Wageningen, The Netherlands.

Dam R. van, R. During en I. Salverda 2008. *Trends en theorieën over betrokkenheid van burgers; Burgers en Landschap deel 2*. Alterra, Wageningen

Geijzendorffer, I.R., R.M.A. Hoefs, R.A.M. Schrijver, J.H. Spijker en E.A. de Vries 2010. *Duurzaam Landschapsbeheer, perspectief vanuit huidige landschapsbeheerders*. Alterra rapport 1889, WUR, Wageningen.

GMJP 2009. *Gebiedsmeerjarenprogramma (GMJP) het groene Woud en De Meierij 2009-2013*. De streekraad het Groene Woud en de Meierij.

Hajer, M. 2011. *De energieke samenleving. Op zoek naar een sturingsfilosofie voor een schone economie*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving

KPMG 2010. *Duurzame financiering van Landschap. Een onderzoek naar de financieringsbehoefte van beheer en herstel van waardevolle nationale en provinciale cultuurlandschappen.* KPMG advisory NV

Kort M., M. Schulz, P. van der Hulst, M. Olde Wolbers en R. Stotijn 2008. *Gebiedseigen instrumenten, inventarisatie en conceptualisering.* Berenschot.

Landschapsmanifest 2010. *Bouwstenen. Landschap laten leven. Bouwstenen voor een financieringsstrategie voor het landschap.*

Landschapsmanifest 2011. *Het kan in de streek.* Advies van het Platform Uitvoering en Beheer van het Landschapsmanifest.

Leneman H., M. van der Heide en Michelle van der Elst 2005. *De kost gaat voor de baat, Boeren voor Natuur en Rijksgelden.* In opdracht van het Ministerie van Landbouw, natuur en Voedselkwaliteit (LNV), LEI-WUR, Den Haag.

Overbeek, G. en De Graaff, R. 2010. *Blauwe ogen schieten te kort. Lessen voor sponsoring van landschap.* LEI Wageningen UR, Den Haag. Rapport 2010-001

Overbeek en Harms, 2011. *Bedrijven aan de slag met natuur en landschap,* WOT paper, Alterra, WUR, Wageningen

PBL 2008. *Landschap beschermen en ontwikkelen.* Evaluatie en beleidsopties.

SLG 2011. *De SLG Methode,* Stichting Landschapsbeheer Gelderland.

Wing 2009a. *Verslag Kennisdag Financiering Landschap.*

Wing 2009b. *Inventarisatie: Stand van zaken ingediende initiatieven "Investeren in Landschap"* WING, Wageningen

Websites:

- <http://themasites.pbl.nl/natuurverkenning>
- [Nieuwsbrieven Streekrekening het Groene Woud](#) nrs 1 tot en met 4
- <http://www.de12landschappen.nl> juni 2010; Beknopte Handleiding opzetten streekfonds
- www.nederlandmooi.nl Voorbeelden sponsoring voor landschap
- www.hetgroenewoud.com
- www.nationaalgroenfonds.nl
- www.streekfonds.nl

Met dank aan de volgende personen:

Bas Arts (Professor leerstoelgroep Bos en Natuurbeleid WUR)

Peter Blom (directievoorzitter Triodos bank)

Alwin Gerritsen (Alterra)

Jac Meter (Nationaal Groenfonds)

Arjan Vriend (Stichting Landschapsbeheer Gelderland)

Anton Vlaanderen (initiatiefnemer Streekrekening Graafschap)

Hans Kamerbeek (onderzoeker financiering van landgoederen)

Olav Jan van Gerwen (PBL)

Rikke Arnouts (WUR)

Deelnemers aan de enquête "Potentieel streekrekening" van de 12 provincies van
Landschapsbeer Nederland